

I fred på appenes planet

26

Aktuelt

LANDSKAP

I fred på appenes planet

– Alt bør ikke utsettes for landskapsarkitektur heller. Noe må få være i fred, sier Thomas Hylland Eriksen. Den 17. september snakker han på NLAs fagdag i Larvik. Vi snakket med den evigunge sosialantropologen om nødvendigheten av det uforutsigbare.

Tekst Ivar Winther

NLAs fagdag 2021 avholdes i Larvik den 17. september, og sosialantropolog Thomas Hylland Eriksen er blant dem som skal snakke. Han har nylig gitt ut boken «Appenes planet», som byr på en god porsjon teknologiskepsis. Er det bare vi som er gamle, eller er det noe feil med den hastige digitaliseringen av samfunnet?

– Det er ikke bra om alt er planlagt. Folk trenger at ting bare skjer. Man må overlate en del hendelser i livet til tilfeldigheter. Vi bør ikke ha for mye kontroll. Det gjelder jo naturen også. Alt bør ikke utsettes for landskapsarkitektur heller. Noe må få være i fred.

– Tittelen «Appenes planet» er vel et ordspill på filmklassikeren «Apenes planet» fra 1968, der menneskerasen blir forbigått av primater i evolusjonen. Du er skeptisk til fremveksten av det digitale landskapet?

– I løpet av ganske kort tid har mer og mer av livet flyttet seg fra det fysiske over til det digitale. Jeg utforsker hvilke konsekvenser det får, og hvordan det påvirker vårt forhold til det fysiske rom. Det er nå en gang slik at mobiltelefoner, smarttelefoner og alle digitale tjenester har en reduksjonistisk side ved seg. De har mange fordeler i den forstand at livet blir så mye enklere. Det blir friksjonsfritt. Men det har også noen ulemper, fordi det tar bort motstand. Og det tar bort den fysiske, kropps-

lige opplevelsen av å være til stede i verden. På lang sikt vil dette få alvorlige konsekvenser. Akkurat nå er jeg på hytta og inspisierer noen busker og stauder jeg har plantet her de siste dagene. Man kan jo se på planter på en skjerm også, men vi må ikke miste evnen til å skille mellom disse to tingene. Det å være til stede i verden handler mye om å være til stede med en kropp. Hvis du slår til en stein i spillet Minecraft, skjer det noe med avataren din, men du kjenner ikke noe i kroppen, og det gjør at opplevelsen blir helt annerledes. Det er mye bekymring rundt kunstig intelligens, i hvilken grad roboter vil kunne bli smartere enn oss og ta over verden, akkurat som i «Apenes planet».

– At mennesket blir overflødig?

– Nettopp. Men det tror jeg ikke kommer til å skje. For disse AI-ene har ikke noen kropp, de er ikke dødelige. Dermed er de kvalitativt helt annerledes. De har ikke en vilje på samme måte som oss. Det som derimot kan skje, er at vi blir påvirket av den ukompliserte måten vi kommuniserer med AI-er på. De digitale menneskeaktige tjenester som vi nå ser starten på, som Google, Siri og Alexa, det såkalte internet of things, der digitale apparater, apper, programmer og algoritmer snakker med hverandre. De er programmert av oss, men de gjør det mer og mer på egen hånd. Problemet oppstår idet vi

begynner å oppføre oss mot andre mennesker slik vi oppfører oss mot en talerobot. Dét tror jeg er mer alvorlig. At vi ikke lenger evner å se forskjellen på disse to typene kommunikasjon.

– OMG!

– Da er det åpenbart noe som går tapt. Et eksempel er dating-appene, hvor alle mennesker blir små og flate, som en kortstokk man kan bla igjennom. Det er jo svært forskjellig fra det å møte et menneske, som har et utseende, er tredimensjonalt og har mange sider. Og det lukter vondt når de promper, og alt dette som vi forbinder med det menneskelige, som er fullt av motstand og som kan være ubehagelig. Og man kan ikke bruke av-knappen. Et annet aspekt er at digitale grensesnitt ikke nyttiggjør seg av hånden. Det å bruke hendene er et viktig og særegent trekk ved menneskets utvikling og er en forutsetning for at vi kognitivt ligger langt fremme. Hendene skaper en forbindelse mellom deg og virkeligheten. I evolusjonen ser vi at det er en sammenheng mellom håndens og hjernens utvikling. De fleste andre dyr har poter, labber eller klør, med naturgitte begrensninger. Vi har tompler og pinsettgrep. Om vi ikke hadde hatt det, hadde vi også hatt mindre utviklede hjerner. Hånden kommer uten bruksanvisning, og vi må selv finne ut hva vi skal bruke dem til. Apene har også hen-

– Det er absolutt en fare for at man får en høy grad av standardisering også i fysiske miljøer, sier Hylland Eriksen.
– Det er noe med det uforutsigbare i naturen som er godt for oss. **Foto** Ola Sæther

der, men de kan ikke bruke dem på samme måte som oss. Det var en skolelærerinne, som det het den gangen, på sekstitallet som pleide å si «Intet i ånden uten gjennom hånden». Hun var opptatt av skjønnsskrift.

– Dette er ikke første gang man uttrykker bekymring for en ensretning av omgivelsene i disse spaltene. Professor Kine Thoren ved NMBU er kritisk til at uteområder ikke innbyr til egenorganisert lek, virker passiviserende, at de er lite varierte og tilbyr få potensielle funksjoner for barn.

– Det er absolutt en fare for at man får en høy grad av standardisering også i fysiske miljøer. Det er noe med det uforutsigbare i naturen som er godt for oss. Det har skjedd noe med vårt forhold til den fysiske verden i løpet av de ganske få årene siden vi fikk smarttelefoner, som vi er nødt til å være oppmerksomme på. Det å kommunisere med den ytre verden igjennom kroppen. Den gir motstand, den lukter vondt, det er ubehagelig, det er kaldt og det regner. Når man skal grave, sånn som jeg gjør her nede på tomta mi, så er det mye stein og faenskap som jeg må løfte bort. Jeg blir gjørmete og møkkete og sliten. Og det er en viktig side ved det å være et menneske. I løpet av pandemien har den fysiske verden blitt satt i parentes. Der går alt mye langsommere. Du går ut på

gata, og det er nesten ikke et menneske der. De som kan har hjemmekontor, og du kan ikke gå på restaurant. Mens i den digitale verden har akselerasjonen bare fortsatt. Pandemien er en akselerator, eller forstørrelsesglass, på tendenser vi har sett, og som har blitt tydeligere nå.

– Pandemien har presset folk til digitale løsninger, men samtidig har vel det nære og fysiske blitt mer attraktivt? Det kan ses på en markant flyttestrøm ut av Oslo til forstedene. Folk vil kanskje ha mer plass der de er. Du står jo og fikser buskene på sommerstedet ditt. Ifjor sommer var Instagram stappfullt av bilder av byfolk i Lofoten og på Jæren. Disse fritidspreferansene for hvordan man bruker fritiden, sier vel noe om at folk gjerne vil være utendørs og oppleve ting? Pandemien har ført til en motreaksjon til det du kritiserer, i hvert fall litt oppe i middelklassen?

– Jo da. Mange har fått et tettere forhold til nærmiljøet sitt. Man går tur i området i stedet for å sette seg på et fly til Mallorca.

– Pandemien har fått folk til å lure på om man egentlig trenger byen for at samfunnet skal henge sammen. Er pandemien sterk nok til å endre synet på byen, nødvendigheten av å omgås?

– Det tror jeg ikke. Nødvendigheten av å omgås er like sterk. Det jeg har sett av meningsmålinger, viser at jo da, folk savner shopping og å gå ut og drikke og kanskje dra på reise til

Syden, men det de savner aller mest, er å være sammen med andre mennesker på en naturlig, ubesværet og ubekymret måte, uten å være redd for å bli smittet. Å kunne sitte tett sammen og le og fortelle historier, eller dra på fotballkamp eller en konsert. Det er et grunnleggende menneskelig behov. Og det offentlige rommet har fortsatt en spesiell status, det ser man for eksempel ved politiske protestaksjoner. Det er en stor forskjell på dette og protester på internett. Jeg tror verden stort sett består av forskjeller. Og jo flere det er av dem, jo rikere blir livet.

– Er det noen paralleller mellom digital hverdag og det siste årets krav til isolasjon og lydlighet? Mange har nok strevet med at det har vært vanskelig å hoppe av hverdagens hamsterhjul, og at ting har vært forutsigbart. Vi har savnet alle småtingene som ikke er planlagt, det man ikke har kontroll over. Spontaniteten er borte. Tror du all denne planmessigheten kan oppleves som kvelende?

– Absolutt. Noe av det som er aller mest siviliserende er nettopp at det er litt ubehagelig innimellom. Da må man finne måter å håndtere det på, og det er slik livet er. Og det er slik den fysiske verden er. Det å møte en person man ikke kommer overens med, er litt som å dulte foten borti en stein. Slike opplevelser er nødvendige.